

Sağlık Yüksekokulu ve Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Viral Hepatitler Hakkında Bilgi Düzeylerinin Araştırılması[#]

Turan GÜNDÜZ¹, Merih GÜRAY¹, Hakan BAYDUR²

¹ Celal Bayar Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu,

² Celal Bayar Üniversitesi, Sağlık Yüksekokulu, MANİSA

ÖZET

Bu araştırma, Ekim 2002 tarihinde Celal Bayar Üniversitesi, Sağlık Yüksekokulu ve Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulunda okuyan toplam 107 birinci sınıf öğrencisine uygulanan kesitsel bir çalışmadır. Bu araştırmanın amacı, öğrencilerin hepatit tarama testi yaptırma durumlarını, hepatit B hakkındaki bilgilerini saptamak ve bu konunun önemini vurgulamaktır. Viral hepatit tarama testi yaptırılanların, sosyal güvencesi olanların, 19 yaşından büyük olanların, tıbbi laboratuvar bölümünde okuyanların ve sağlık meslek lisesi mezunu olanların bilgi düzeyi diğerlerine göre daha yüksek bulunmuştur ($p < 0.01$).

Anahtar Kelimeler: Hepatit bilgi düzeyi, HBsAg pozitifliği.

SUMMARY

Investigation of the Knowledge Levels about Viral Hepatitis in the Students of School of Health Services and School of Vocational Health Services

This study is a sectional study, which is applied to a total of 107 class first students educating at Celal Bayar University, School of Health Services and School of Vocational Health Services in October 2002. We aimed to determine the knowledge of the students about hepatitis B and whether or not they have had the opportunity to be screened and to imply the importance of this issue. The students who had viral hepatitis screening tests, who have social insurance, who were greater than 19 years of age, who study at medical laboratory department and who were graduates of school of vocational health services had more knowledge ($p < 0.01$).

Key Words: Level of knowledge about hepatitis, HBsAg positivity.

Bu çalışma, 1. Ulusal Viroloji Kongresi (21-25 Eylül 2003, Kuşadası, Aydın)'nde bildiri olarak sunulmuştur.

GİRİŞ

Hepatit B virüs (HBV) enfeksiyonu, dünyanın hemen her yerinde endemik olarak görülen ve kayda değer morbidite ve mortaliteye neden olan bir hastalıktır. Dünya nüfusunun %5'inin, yaklaşık olarak 400-500 milyon kişinin enfekte olduğu ve bunların %75'inin Asya'da yaşadığı son yıllarda yapılan çalışmalarda ortaya konmuştur (1-4). Türkiye'deki HBsAg seroprevalansı ELISA yöntemi ile bölgeden bölgeye değişmek üzere %3.9-12.5 olarak belirlenmiştir. Ege Bölgesi'nde ise HBsAg taşıyıcılığının %5-12 arasında değiştiği bildirilmiştir (5).

Hepatit B enfeksiyonu geçiren erişkinlerin yaklaşık %5-10'unda HBsAg'nin kaybolmadığı ve bu kişilerin taşıyıcı oldukları bildirilmektedir. Ayrıca HBsAg vücuttan elimine edilmediği zaman kişide reaktivasyon, süperenfeksiyon, kronikleşme, siroz ve primer hepatoselüler karsinom (HSK) gibi tehlikelerin tehdidinde buldukları bildirilmektedir (6-9).

Hepatit B dünyada yaygın bir halk sağlığı sorunu olmasına ve hastalığın mutlak bir tedavisinin bulunmamasına rağmen, toplumun taranması ile riskli gruplara aşı uygulanması sonucu bu hastalıktan korunmak mümkün olabilmektedir. Yapılmış olan çalışmalarda, duyarlı topluluğun HBV'ye karşı aşılınmasıyla, kişilerin %90'ında antikor tespit edildiği ve hastalıktan aşı ile korunmanın mümkün olduğu bildirilmektedir (10,11).

Hepatit B, sağlık çalışanları için meslek hastalığı olarak her zaman güncelliğini korumaktadır. Hastalar ile daha yakın temas içinde çalışan sağlık personeli, yapmış oldukları işlerle bu hastalığı hastalarından alabilecekleri gibi hastalarına da bulaştırabilir (12). Bu nedenle sağlık personelinin mesleki uygulamalara başlamadan önce hepatit B'ye karşı korunması gerekir. Bu amaçla, kişiye yönelik koruyucu hizmetler arasında yer alan bağışıklama etkinlikleri bu kişilerde mutlaka uygulanmalıdır. Bağışıklama etkinliği ile birlikte önemli bir koruyucu hizmet ise sağlık eğitimidir. Özellikle önlenabilir hastalıklarda, hastalık yönetimli sağlık eğitimi, sağlık personelinin hepatit B'den korunmada oldukça önemli bir yere sahiptir (13).

Bu araştırmanın amacı, hepatit B risk grupları içerisinde önemli bir yere sahip olan sağlık personelinin hasta ile karşılaşmadan önce korunmalarının sağlanabilmesi için eğitim gereksinimlerinin belirlenmesi ve değerlendirilmesidir.

MATERYAL ve METOD

Bu araştırma, Ekim 2002 tarihinde Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Ebelik, Hemşirelik ve Sağlık Memurluğu Bölümleri ile Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Tıbbi Laboratuvar Bölümünde okuyan toplam 107 birinci sınıf öğrencisi üzerinde gerçekleştirilen, tanımlayıcı nitelikte kesitsel bir çalışmadır. Bu çalışmada örnekleme yöntemine gidilmeden, araştırma evrenini oluşturan tüm birinci sınıflar çalışmaya alınmıştır. Araştırmanın amacı, öğrencilerin hepatit tarama testi yaptırmaları durumlarını belirlemek, hepatit konusundaki bilgilerini saptamak, eğitim gereksinimlerini belirlemek ve bu konunun önemini vurgulamaktır. Öğrencilerin hepatit tarama testi yaptırmaları ve test sonuçları hakkındaki bilgileri kendilerinden elde edilmiştir. Ayrıca, hepatit hastalığından korunma ve bulaşma yollarına yönelik öğrencilerin bilgi düzeylerini belirlemek amacıyla bir test uygulanmıştır. Öğrencilerin bilgi testinden aldığı puanlar 10 üzerinden değerlendirilmiştir. Buna göre, en düşük bilgi puanı 0, en yüksek 10'dur. Öğrencilerin testten 0 elde ettikleri bilgi puanı araştırmanın bağımlı değişkenidir. Araştırmada öğrencilerin bazı sosyo-demografik özellikleri sorgulanmış ve araştırmanın bağımsız değişkenleri olarak kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular tanımlayıcı tablolarda sayı, yüzde ve ortalama gibi ölçütlerle sunulmuştur. Analiz olarak ise bağımsız gruplarda t-testi ve tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Araştırmanın verileri SPSS for Windows 11.0 istatistik paket programında analiz edilmiştir.

BULGULAR

Araştırma evrenini oluşturan öğrencilerin 42 (%39.3)'si sağlık meslek lisesi mezunu olup, 32 (%29.9)'si ebelik, 31 (%29.0)'i hemşirelik, 25 (%23.4)'i sağlık memurluğu ve 19 (%17.8)'u tıbbi laboratuvar bölümünde okumaktadır. Öğrencilerin diğer sosyo-demografik özellikleri Tablo 1'de verilmiştir.

Öğrencilerin hepatit tarama testi yaptırmaları ve test konusundaki düşünceleri Tablo 2'de, hepatit konusundaki bilgi düzeylerinin dağılımı ise Tablo 3'te verilmiştir.

Bu çalışmada öğrencilere hepatit konusunda bilgilerinin olup olmadığı sorulmuş ve 75 (%70.1)'inin bu konuda bilgi sahibi olduğu görülmüş, bilgi kaynağı olarak ise en çok okul ve yakın çevre gösteril-

Tablo 1. Öğrencilerin bazı sosyo-demografik özelliklere göre dağılımı.

Özellikler	Sayı	%
Yaş		
16-18 arası	43	40.2
19-20 arası	37	34.6
21-25 arası	27	25.2
Okuduğu bölüm		
Ebelik	32	29.9
Hemşirelik	31	29.0
Sağlık memurluğu	25	23.4
Tıbbi laboratuvar	19	17.8
Mezun olduğu lise		
Genel lise	65	60.7
Sağlık meslek lisesi	42	39.3
Sosyal güvence durumu		
Var	80	74.8
Yok	27	25.2
Ailesinin gelir durumu		
Gelir gideri karşılamıyor	61	57.0
Gelir gideri karşılıyor	46	43.0
Toplam	107	100.0

miştir. Öğrencilere uygulanan test sonucunda elde edilen bilgi puanı ortalaması 4.9 ± 3.2 , en düşük 0 ve en yüksek 10 olarak bulunmuştur. 0-4 arasında bilgi puanı alan öğrenci sayısı 42 (%39.3), 5-7 arasında bilgi puanı alan öğrenci sayısı 36 (%33.6) ve 8-10 arasında bilgi puanı alan öğrenci sayısı 29 (%27.1)'dur.

Bazı değişkenler ile hepatit bilgi puanı karşılaştırması sonucuna göre 18 ve daha düşük yaş grubunda olanların bilgi puanı diğerlerine göre daha düşük bulunmuştur (Tablo 4).

Eğitim görülen bölüm incelendiğinde, tıbbi laboratuvar bölümünde okuyanların diğer bölümlerde okuyanlara göre bilgi puanının daha yüksek olduğu görülmektedir. Sağlık meslek lisesi çıkışlı olanların, hepatit tarama testi yaptıranların ve sosyal güvencesi olanların bilgi puanı diğerlerine göre daha yüksek düzeyde bulunmuştur.

TARTIŞMA

Bulaşıcı hastalıklar içerisinde, sağlık çalışanları için önemli risk oluşturan hepatit B, korunma ve

Tablo 2. Öğrencilerin hepatit tarama testi yaptırmama durumu ve test konusundaki düşünceleri.

Özellikler	Sayı	%
Bugüne kadar hepatit tarama testi yaptırdı mı, yaptırdı ise neden?		
Evet (aşı yaptırmak için)	29	27.1
Evet (diğer nedenler)	6	5.6
Hayır	71	66.4
Yanıtız	1	0.9
Hepatit tarama testi gerekli mi?		
Evet	100	93.5
Hayır	1	0.9
Fikrim yok	6	5.6
Toplam	107	100.0
Tarama testi yaptıranların mezun oldukları liselere göre dağılımı		
Genel lise	4	11.4
Sağlık meslek lisesi	31	88.6
HBsAg test sonucu		
Pozitif	1	2.8
Negatif	23	65.7
Yanıtız	11	31.5
Anti-HBs test sonucu		
Pozitif	8	22.8
Negatif	16	45.7
Yanıtız	11	31.5
HCV test sonucu		
Pozitif	0	-
Negatif	17	48.6
Yanıtız	18	51.4
Toplam	35	100.0

bulaşma yollarının önlenmesiyle kontrolü mümkün olan bir hastalıktır. Hastaların kan ve vücut sıvılarıyla sık teması olan sağlık çalışanları büyük bir risk grubunu oluşturmaktadır. Yapılmış olan çalışmalarda da sağlık çalışanlarından özellikle hemşirelerin daha fazla risk taşıdıkları belirlenmiştir (10,14,15).

Çalışma grubundaki öğrencilerin %39.3'ünün sağlık meslek lisesi mezunlarından oluştuğu gözlenmektedir. Tarama testi yaptıran öğrencilerin büyük çoğunluğunun (%88.6) sağlık meslek lisesi mezunlarından oluşması ve bu testi aşılacak

Tablo 3. Hepatit bilgisi durumu.

Değişkenler	Sayı	%
Hepatit konusunda bilginiz var mı, eğer varsa nereden duydunuz?		
Var (okul-yakın çevre)	64	59.8
Var (basın-yayın)	6	5.6
Var (diğer)	5	4.7
Yok	32	29.9
Hepatit bilgi puanı		
0-4 arası	42	39.3
5-7 arası	36	33.6
8-10 arası	29	27.1
Toplam	107	100.0
Ortalama bilgi puanı	4.9 ± 3.2	
Ortanca bilgi puanı	5	
En düşük bilgi puanı	0	
En yüksek bilgi puanı	10	

in yaptırıldıklarını bildirmeleri, daha önceden yürütülen kapsamlı bir bağışıklama programının gerçekleştirildiği yönünde bir izlenim vermektedir.

Çalışmamızda, tarama testi yaptıran öğrencilerde %2.8 oranında HBsAg pozitifliği saptanmıştır. Bozkurt ve arkadaşlarının benzer bir grup üzerinde yaptıkları çalışmada, bu oran %4.3 olarak bulunmuştur (15). Ülkemizde yapılmış bir başka çalışmada ise benzer özellikleri taşıyan 15-18 yaş adölesan çağda HBsAg pozitiflik oranının %12.2 olduğu görülmektedir (16). Bu sonuçların düşük olması, tarama testi yaptıran grubun sayısal olarak küçük olması ve test sonuçlarıyla ilgili bilginin bireyden alınması ile açıklanabilir.

Anti-HBs pozitifliği, kişilerin HBV ile geçmişte karşılaşmış olduklarını veya aşılama ile antikor oluştuğunu göstermektedir (17). Bu grupta anti-HBs pozitifliği %22.8 olarak bulunmuştur. Benzer bir grup üzerinde yapılan bir çalışmada, anti-HBs pozitifliği %82.7 olarak bulunmuştur (15). Bizim çalışmamızdan elde edilen oranlardaki bu değişikliklerin sözel olarak elde edilmesi ile açıklanabilir.

Tablo 4. Hepatit bilgi puanı ile bazı değişkenlerin karşılaştırılması.

Özellikler	n	Bilgi puanı ortalaması	Bilgi puanı standart sapması	p
Yaş				
16-18 arası	43	3.27	2.61	
19-20 arası	37	5.51	3.08	0.000*
21-25 arası	27	6.96	2.94	
Öğrencinin okuduğu bölüm				
Ebelik	32	3.40	3.22	
Hemşirelik	31	5.29	2.71	0.000*
Sağlık memurluğu	25	4.00	2.84	
Tıbbi laboratuvar	19	8.42	1.26	
Mezun olduğu lise				
Genel lise	65	3.29	2.60	
Sağlık meslek lisesi	42	7.59	2.14	0.000**
Hepatit testi yaptırdınız mı?				
Evet	35	7.91	1.63	0.000**
Hayır	72	3.55	2.80	
Sosyal güvence durumu				
Yok	27	3.40	2.87	0.003**
Var	80	5.51	3.16	

* Tek yönlü varyans analizi sonucu,

** Student's t-testi sonucu.

Öğrencilerin hepatit bilgi testinden aldıkları puanlar incelendiğinde; yaşı büyük olanların, sağlık meslek lisesi mezunu olanların, sosyal güvencesi olanların ve hepatit tarama testi yaptıranların daha yüksek bilgi puanı elde ettiği görülmektedir ($p < 0.01$). Tarama testi yaptırmada bilginin önemli olduğu, sosyal güvencenin bu testi yaptırmada kişinin önündeki kısıtlılıkları giderdiği düşünüldüğünde sonucun bu şekilde çıkması beklenen bir durumdur. Ayrıca, sağlık meslek lisesini bitirmiş öğrencilerin genel lise mezunlarına göre daha çok bilgiye sahip olması da beklenen bir durumdur.

Öğrencilerin okudukları bölümlere göre elde ettikleri bilgi puanları birbiriyle karşılaştırıldığında; en yüksek puanın tıbbi laboratuvar öğrencilerince elde edildiği, bunu hemşirelik ve sağlık memurluğu bölümü öğrencilerinin izlediği ve en düşük puanı ise ebeklik bölümü öğrencilerinin aldığı görülmektedir ($p < 0.001$). Daha önce yapılan benzer bir çalışmada da en yüksek bilgi puanının tıbbi laboratuvar ve hemşirelik bölümü öğrencilerince elde edildiği görülmektedir (10).

Çalışma grubunun özellikleri incelendiğinde, bunların henüz birinci sınıf öğrencisi oldukları ve mesleki bilgilerini yeni almaya başladıkları bilinmektedir. Buna rağmen bulaşmada kan yolunun ve korunmada aşının büyük çoğunluk tarafından bilinmesi oldukça önemlidir. Buna karşın öğrencilerin yaklaşık 1/3'ü bulaşmada kontamine araçların rol oynadığını ve korunmada kişisel koruyucuların gerekli olduğunu bilmektedir. Arısoy ve arkadaşlarının bir çalışmasında, kan yolu ile bulaşım öğrencilerin tamamı tarafından bilindiği görülmüştür (10). Literatürde, hepatit B'nin en çok kan yoluyla bulaştığının, diğer yollarla bulaşım ise daha az olduğunun bilindiği belirtilmektedir (10,17).

Sonuç olarak, sağlık hizmetlerine yönelik personel yetiştiren yüksekokullardaki ders programlarında viral hepatitler hakkında uygulama öncesi yeterli bilginin verilmesi, sağlık alanında çalışmak üzere yetiştirilen öğrencilere hastaların kan veya diğer vücut sıvılarına karşı "Centers for Disease Control and Prevention (CDC)"da önerilen önlemlerin öğretilmesi, sağlık çalışanlarının bilgilerinin yenilenmesi için hizmet içi eğitim programlarının uygulanması ve hepatit ile ilgili yayınların artırılması gerekmektedir. Hastalarla sürekli

iç içe olan sağlık personeli, bulaşıcı hastalıklar ve özellikle viral hepatitler hakkında bilgilendirilmesi ve sağlık çalışanlarında da aktif bağışıklık sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

1. Kıyan M. Hepatit B Virüsü. Kılıçturgay K, Badur S (editörler). *Viral Hepatit 2001*. 1. Baskı. İstanbul: *Viral Hepatit Savaşım Derneği*, 2001: 86-120.
2. Çelen MK, Ayaz C, Geyik MF, Hoşoğlu S, Acemoğlu H, Uluğ M. Lise öğrencilerinin viral hepatit konusundaki bilgi düzeyini belirlemek amacıyla yapılan anketin sonuçları. *Viral Hepatit Dergisi 2005*; 10: 58-61.
3. Borazan A, Bayraktaroğlu T, Polat H ve ark. Selçuk Üniversitesi öğrencilerinde HBsAg ve anti-HBs prevalansı. *Viral Hepatit Dergisi 2003*; 8: 107-10.
4. Koff RS. Diagnosis of viral hepatitis. In: Surawicz C, Owen RL (eds). *Gastrointestinal and Hepatic Infections*. WB Saunders Company 1995: 97-312.
5. Tansuğ Ş. İzmir İlinde HBsAg Pozitif Olguların ve Bu Olgularda HBV-DNA Düzeylerinin Araştırılması. T.C. Sağlık Bakanlığı İzmir Bölge Hıfzıssıhha Enstitüsü, Yayın No: 5, İzmir, 1999.
6. Yu MW, Chang HC, Liaw YF, et al. Familial risk of hepatocellular carcinoma among chronic hepatitis B carriers and their relatives. *J Natl Cancer Inst 2000*: 1159.
7. Yenen OŞ. Kronik hepatitler. Topçu AW, Söyletir G, Doğanay M (editörler). *İnfeksiyon Hastalıkları*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 1996: 664-89.
8. Shaw-Stiffel TA. Chronic Hepatitis. In: Mandell GL, Bennett JE, Dolin R (eds). *Principles and Practice of Infectious Diseases*. 5th ed. Churchill Livingstone, 2000: 1297-331.
9. Canoruç F. Viral hepatitler. Telatar H, Şimşek H (editörler). *Gastroenteroloji. Medikomat Basım Yayın*, 1996: 683-747.
10. Arısoy SA, Dinç G, Şanlıdağ T, Tünger Ö, Özbakkaloğlu B. Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu ve Manisa Sağlık Meslek Lisesi son sınıf öğrencilerinin hepatit B ve AIDS konusundaki bilgi, tutum ve davranışları. *Viral Hepatit Dergisi 1999*; 5:18.
11. Gürcan Ş, Aydın Ö, Mustık R. Hepatit B aşılama sonuçları. *Viral Hepatit Dergisi 2001*; 3: 383-4.
12. Fincancı M. Aşı ile önlenilen cinsel yolla bulaşan hastalıklar. Neyzi O, Yolsal N (editörler). *Cinsel Yolla Bulaşan Hastalıklar Tanı ve Tedavi Rehberi*. İstanbul: İnsan Kaynakları Geliştirme Vakfı, 1997: 103.

13. Tabak RS. Sağlık Eğitimi. Ankara: Somgür Yayıncılık, 2000: 59.
14. Cengiz L, Dolapçı Gİ, Cengiz AT. Hepatit B virüs (HBV) bulaş yolları. Perinatal geçiş. *İnfeksiyon Dergisi* 2000; 14: 557.
15. Bozkurt G, Kıvanc MM, Öztürk A, Karanisoğlu H. İstanbul Üniversitesi Bakırköy Sağlık Yüksekokulu I. sınıf öğrencilerinin hepatit B virüsü ile karşılaşma ve hepatit B ile ilgili bilgi durumlarının incelenmesi. *Viral Hepatit Dergisi* 2001; 3: 397-9.
16. Fadiloğlu Ç. Viral hepatitin klinik özellikleri. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, İzmir 1986; 2: 119.
17. Bilgiç A. Hepatit B virüsü ve serolojik tanı. *Aktüel Tıp Dergisi* 1997; 2: 130.

YAZIŞMA ADRESİ

Dr. Turan GÜNDÜZ

Uncubozköy Mah.

Turunç Sok. No: 25/5

45040 MANİSA

e-mail: drtgunduz@yahoo.com